

28
192

A
JÖVEDELEM-, SZEMÉLYES KERESETI-
ÉS HÁZADÓ

REFORMJA

a magyar koronához tartozó országokban.

NÉZETEK S JAVASLATOK.

Irtá

✓ **KESERIC S KÁROLY,**

magy. kir. pénzügyi titkár.

9.

PÉCSETT, 1869.

KIADJA A LYCEUMI KÖNYVNYOMDA.

6

A

TOVÉBBELM SZEMÉLYES KERESZTI-

ÉS HÁZADÓ

REFORMJA

a magyar koronához tartozó országokban

NEKTERK Z JAVASLATOK

DE BALLAGI GÉZA.

ELMÉRTE. 1860.
KISZIDA A TUDOMÁNYI KÖZVETŐBŐL

Előszó.

„Adóreform“ a jelszó, mely ép úgy a kormány, mint az adókötelezettek táborában régtől fogva, de különösen az alkotmány, „életbeléptetése“ óta oly hatalmasan hangzik, miszerint alig találkozik valaki az országban, ki az „alkotmány“ leheletétől megihletve önként nem vette föl sajátmagának eme kérdést: „Adóreform? igen, de mily módon s alapon?“

A kormány az adóreformot azért óhajtja, mert a sokoldalú nehézségek, melyek a jelenlegi adógépezetben minden lépten nyomon mutatkoznak, figyelmét nem kerültk ki; nem kevésbé óhajtja az adóreformot az adózó is, mert a tehert, mely az eddigi megadóztatás által mind a természeti, mind a művészeti terményeit sújtja, igen nyomasztónak, s epedve várt emelkedését ólom szárnyakkal visszatartónak tekinti.

És ezen ellentétben lenni tetsző, de még sem ellenkező érdekeket kiegyenlíteni, a legközelebbi országgyűlés feladata lenne; melynek foganatosításában kell hogy az államnak a lehető előny, az adózónak pedig nem hogy kár, hanem a terhek méltányosb fölosztása által viszonylagos haszon szereztessek!

Valóban nagy feladat, s csak akkor foganatosítható, ha a cél elérésére a kellő eszközök is megvászatnak,

és ha a betegség nemcsak megismerve, de megfelelő kezelés mellett eltávolítva is leend.

Ámde mily módon fogatosíthatnák ezen kezelés jobban s alaposabban, mint ha a beteg is megkérdetetik, s nézetei tekintetbe vétetnek; illetőleg ha az adó-reform nem csupán mint egyesek eszméinek kifolyása, hanem az összeség gyakorlati tapasztalatinak is eredménye jut érvényre; mire csak a nyilvánosság, illetőleg a sajtó nyújtja a legalkalmasabb eszközt.

Mert a hol a nézetek kifejtetnek, s az ellennézetek meghallgattatnak, ott könnyen megtalálható a helyes közélet is. És „medium tenuere beati!“

Ez indoka s célja jelen füzetkének. Hogy mennyiben értem el az utóbbit, azt a szives olvasó maga ítélje meg.

Pécsett 1869. évi január hóban.

A szerző.

A
közvetlen adók reformja átalában,
és
nézetek a személyes kereseti adó körül.

I.

A megadóztatás általában.

Az adózás nyomasztó, s nem valami kedves; általán véve teher. Ezt ép oly fölösleges bizonyítani, mint a mily szükséges, hogy tudjuk, magunkban igen gyakran ismétljük, s úgy con amore elismerjük, miszerint minden adó baj.

De ép úgy, sőt tán még szükségesebb azon elismerés, miként a fenforgó körülmények közt — a meny nyiben t. i. a patriarchalis gondtalan s egyszerű idők már rég elmúltak — az adó szükséges, s pedig oly szükséges, hogy attól az emberiség állami léte függ.

Ha mi mindezt világosan elképzeljük, s minden részrehajlás nélkül, tehát elvonva minden különérdektől azon meggyőződésre jutunk, miszerint a két baj közt — adózni, vagy az emberiség állami létét veszíteni — az adózás mindenesetre a csekélyebb baj, úgy azt nemcsak hogy szükségesnek látandjuk, de megfelelőleg meg is szeretendjük.

Akkor nem fogjuk azt gondolni, hogy az adó a tulajdonháztartásnak csak terméketlen költsége, s azért elveszettnek tartandó; hanem azt inkább előnyvel elhelyezett, s azért különös érdekekkel mivelendő kiadásnak tekintendjük. S akkor alkotmányos jogunknál fogva azon is leszünk, hogy az egyesek ezen kiadásai, az ország

közös vagyónaként a legjobb nemzetgazdászati elvek szerint kezeltessenek; miszerint helyes közhasználat által a nyilvános közlekedés különböző csatornáin át, mint az emberi testben a vér fel s alá özönlve, nemcsak az egész testnek, hanem egyes részeinek is élesztésére s fentartására szolgáljanak.

Ezen alkotmányos feladatunknak megfelelőleg azután mélyebben is fogunk behatni a megadóztatás lényegébe, s ha az adóreformálás alkalmával tanácsadásért szólítatnánk fel, a tapasztalás útján szerzett minden elvet, melyek közt körül-belől a következők is találhatóak, eléadnók, és pedig:

Mínt hogy a megadóztatás teher, legyen az általános; mert nagy terhet több váll könnyebben bír el, mint néhány.

Ha megengedik a körülmények, könnyítessék a teher azonnal; mert a szükségtelen teher, kettős teher.

Valamint az országnak minden lakosa, az állami élet előnyeire egyenlő igénynyel bír, ép úgy legyen mindenki megfelelőleg s egyenlő mértékben megis adóztatva. És ezen szabálytól csak ott kell eltérni, hol az ellenkező sokkal károsabb lenne.

És azért legyen a törvény az adózás alóli fölmentéssel a lehető legfukarabb, kerülve minden előjogot s tekintetet; mert kevésbé nehéz a legnagyobb teher is a viselőre nézve, ha azt társaságban viseli, s mást az alól fölmentve nem lát.

Mínt hogy a teher az elviselési eszközöknek helytelen alkalmazása, vagy a kedvező pillanat tekintetbe nem vétele által föllemeléskor csak súlyosbítatik; szabályoztassanak az adóbeszedés ideje és módja, nemkülönbözen az igazgatási hatóság illetőségéhez tartozó különböző

szolgáltatások akkép, hogy a már magokban véve is nehéz terhek jelentékenyen könnyítenek, nem pedig még szaporíttassanak.

Végre a tehernek a viselő hordképességével arányban kell állnia, nehogy a viselő lenyomassék; illetőleg az adó ne terhelje a tőkét.

Mivel pedig mint a fizikai és morális, úgy a finansziális életben is ennek fejlődése különszerüleg alakul, és ezen alakulásnak különböző mozzanatai is tekintetbe veendők; azért a viselő se feledje, miszerint a teher nemcsak a nem és mód, aminőben azt kiadva nyerjük, hanem az által is könnyítetik, amint azt az ember viseli; s ennek folytán törekedjék azon meggyőződésre jutni, miként az adózó is kötelemének eleget tenni, s az alkotmány által biztosított autonomia kifejtésében közreműködni legnagyobbrészt maga tartozik, hogy a nyilvános terhek könnyen elviselhető szolgáltatásokká fejlődhessenek.

Alkotmányos lelkiismeretességgel oda kell tehát működni, hogy az adók általában és egyformán vettessenek ki, alólok magát senki ki ne vonhassa, az alkalmas idő mindig föl legyen használva, és az állam igényei minden tekintetben akkép előztessenek meg, hogy a mindenoldalú összműködés által a könnyebbítések minél nagyobbak-, s az előnyök minél általánosabbakká váljanak.

Szóval: a megadóztatás az alkotmányos életben alig leendő teher, ha a kormány soha sem felejtí azt, hogy alkotmányos; az adózók pedig megemlékeznek mindig, hogy nekik, mint alkotmányos állampolgároknak nemcsak alkotmányos jogaik, hanem kötelemeik is vannak.

II.

A közvetlen adók átalában.

a) Alapelvek azok meghatározásánál.

Hogy az adónak helyes, s mi ezzel hasonértelmű, jövedelmes s mégis aránylag csekély, mert legkevésbé terhes kivetését feltalálhassuk: szükséges, hogy szilárd és megdönthetlen alaptételek állittassanak fel, melyek szerint az adó behozatala- vagy reformjánál eljárni kellend.

Ezen alaptételeknek a tárgy természetéből származva, a tapasztalatra kell támaszkodniok, és az elmélet igénybevételével mindkét mozzanat helyes méltánylata mellett alkalmas egésszé átidomítatniok.

Ha tehát a közvetlen adókról van szó, észtanilag mindenekelőtt azon kérdés merül föl: mik átalában a közvetlen adók? — mire magából azon válasz folyik, miszerint a közvetlen adók oly adók, melyek az adótárgyak jövedelmeit közvetlenül terhelik, s ennek folytán mindig csak a terméket, s a fogyasztást soha nem érintik.

Ezen alaptételhez képest a közvetlen adók soha sem terhelhetik a termő és fogyasztó erőt. Semmiféle adó tehát, mely ezen erőt — az embert — bárminő czim alatt is érinti, m. pl. a személyes kereseti-, fejadó, véd-díj stb. nem bir jogosultsággal közvetlen adónak nevezettni,

minthogy az a terményt közvetve s aránytalanul, gyakran kétszeresen terheli.

Továbbá a tisztán termő erőt — a tárgyat — sem szabad annak terhelni, minthogy az efféle terhelés nem csak igazságtalan volna, mert a tárgy kétszeresen meglenne adóztatva, először maga a tárgy s aztán annak terméke, hanem ezen erő tönkretételét is elkerülhetlenül maga után vonná.

Végre a tárgy lehetséges terméke a tényleges terméktől pontosan megkülönböztetendő; mert valamely tényleg nem létező termék megadóztatása nem mindig tekinthető igazságtalanságnak.

Legjobban megmagyarázandja ezt egy példa: a telekadó a föld jövedelmét terheli, jogos és méltányos is tehát, miszerint minden jövedelemképes föld megadóztassék, a terméketlen talaj pedig mentesítessék; azonban nem így van ez azon földdel mely tán hanyagság-, vagy a tulajdonos szabad akaratából parlagon hever; minthogy ez esetben a jövedelem lehetséges, és csak a tulajdonos szenvetlensége, vagy szabad akarata következtében ideiglenesen nem jövedelmez. Efféle esetlegeségekre azonban a pénzügyi törvényhozás figyelemmel nem lehet.

A közvetlen adónak továbbá nem szabad a terményt igen nagyon de a nemzetgazdászati érdekében igen csekélyen sem terhennie; ép úgy nem szabad valamely terményt a másik hátrányára pártolni, vagy végkép adómentesen hagyni.

Ugyanazért, röviden szólva, az adónak a természet s ipar termékeit közvetlenül, az állam szükségleteinek megfelelőleg, egyenlő mértékben, az adó tárgyak különböző viszonyai, illetőleg teherviselési képességeinek tekintetbe vételével és általában kell terhennie.

Ezen értelemben tehát a közvetlen adók közé csupán csak a telek-, ház- és jövedelemadó számítható. Az elsőnek a talaj, a másodiknak az épület jövedelme, s a harmadiknak minden egyéb jövedelemforrás képezi tárgyát. Minden további ugynevezett közvetlen adó vagy a nevezett három adónemnek megkettőztetése, vagy egy és ugyanaz más néven adva, vagy végre mindkettő együttvéve, mint pl. a személyes kereseti adó; mint az alantabb látható leend.

b) A közvetlen adók megszavazása.

A közvetlen adók reformjánál mindenestre a kérdések legfontosbika az adó megszavazása; mert nem közömbös, sőt az állam bevételeire ép úgy, mint az adókötelezettek érdekére roppant befolyással van az, hogy az adók ki által és mikép szavaztatnak meg.

Mint hogy e tekintetben az állam érdeke az adózókéval — bármily különösnek is tűnik fel ezen állítás — éppen nem áll ellentétben, mi; mindenki, ki a bevezetésben a kormány és az adókötelezettek kölcsönös kötelmeiről kifejtett nézeteimet tekintetbe veszi, befog ismerni; azért is legczélszerűbb, ha az adók az országgyűlés, mint törvényes országos képviselő által, de csak általánosan szavaztatnak meg, mi által a teher mint az összakarat kifolyása, kevésbé fog nyomasztónak tekinteni; a százalék részletes módosítása pedig a miniszteriumra bízatik.

Ezen szavazati eljárásra nézve azonban nem csak az indokokat kellene ide s tova megfontolni, melyek az

adók meghagyása avagy azok kiterjesztése vagy korlátozása, a százalékok gyarapítása vagy kevesbitése mellett szólnak; hanem egyuttal az is kipuhatalandó volna, vajjon az adó alatti jövedelmek mily viszonyban vannak egymáshoz, úgy szintén az egyik adó a másikhoz, hogy a százalék nagyságát a szerint lehessen meghatározni; továbbá miként képződnek az állam kiadásai, hogy az adók magasságának viszonyát ismét általában ahhoz képest lehessen szabályozni.

És pedig úgy a kormány mint az adózók érdekében legelőször az adószükségletet kellene kitudni, hogy a szerint a beszerzendő egész összeget megszavazni lehessen, s aztán a százalék meghatározhatása végett az egyes adók s jövedelmek egymáshoz viszonyát.

Hogy tehát a kormány se az adókötelezetteket nagyobb adóbeszedés által haszontalanul ne terhelje. se pedig csekélyebb bevételek által hátrányokat ne szenvedjen, az adó megszavazásánál nem valamely szilárd, hanem mindig csak viszonyos, évről évre változó adószázalék állhat fenn

Ennek lehetőségére a viszonyos százalékolás, mint már mondva volt, az országgyűlésre, a változékony pedig a miniszteriumra hagyandó; ugyanis az országgyűlésnek kellene a meglevő adatok alapján meghatározni, hogy pl. a földadónál 30%, a házadónál 10%, s a jövedelem adónál 12% szolgáljon a megadóztatás alapjául, míg a miniszterium által az országjövedelmének bizottmányi fölvétele után, és pedig a telekkönyv, bevallások s a becsük alapján meghatározandó volna, hogy a telekadó a bevallott jövedelemhez és a szükségletekhez mérve körülbelől 28%, a házadó $9\frac{1}{3}\%$, a jövedelem adó pedig $11\frac{1}{5}\%$ -kal vagy fölebb is vetessék ki.

Mert a teher csak akkor igazságos, ha a különböző adók aránya egyenlő mértékben is tartatik meg; és csak ily módon lehet, az adózók érdekének megfelelőleg az adóbecslési bizottmányok, fájdalom, sok tagjának fölötte nagy szenvetlensége ellen hatni, s minden méltányos kíváнатnak lehetőleg megfelelő megadóztatást behozni.

Azon netáni ellenvetésnek, hogy ez által egyes termények túladóztatása lehetségessé tétetik, azzal kell röviden elejét vennem, hogy az országgyűlés, mely az összes adók magasságát megszavazza, ezt mindig fontolóra veheti, s minden illetéktelenségnek ellenbathat.

c) A közvetlen adók kiszabása és előirása.

Bizonyára elhíhető, mert a tapasztalat is tanítja, hogy a megadóztatásban, azaz a financiai életben ép úgy, mint a physikaiban a saját magának szerzett baj soha annyira nem fáj, mint a mely más által okoztatik. Ezen magúnak a dolognak természetében fekvő elvnek az adóügyben is szigorúan kell fentartatnia.

Ha az országgyűlés az adó magasságát megszavazza, s a miniszteriumnak megadatik azon jog, hogy a százalékot akkép határozhassa meg, hogy az állam kiadásaira szükségelt összeg megkapható legyen, akkor a kormány maga részéről földve van, s ennek következtében legkevésbbé sem feketik érdekében, a törvény túlszigoru alkalmazása által az adózók kedélyeit nyugtalanítani.

De akkor a becsüket végző bizottmányok részéről sem kell félni, hogy szenvetlenek maradnak, vagy valamely

helytelen gyöngeséget fejtenek ki; miután pl. a jövedelem adó alá tartozó jövedelmi összegek megszorítása által a százaléknak elkerülhetlenül nőnie kell; miáltal a többi adónemek, következőleg a bizottmányi tagok érdeke is részvétbe vonatnék.

Ezen elvből kiindulva, tanácsos, úgy a jövedelem fölvetelét, mint a túlterhelést megóvó felszólamlásokat teljesen az adófizetők kezébe letenni; ez utóbbiakból adó kivető bizottmányokat alakítani, s ezen bizottmányokhoz egyes pénzügyi hivatalnokokat csupán mint előadókat beosztani a végre, hogy ezek, mint a pénzügyi szakmában jártasak, az illető bizottmányoknak a tárgyalásoknál tanácsadólag segíthessenek.

Hogy pedig egyes kerületek vagy megyék a többiek hátrányára a becsüket fölötte meg ne szoríthassák; országos bizottmányok is volnának felállítandók, melyek az egészre felügyelve, a törvényellenes eljárások észrevételkor az előirt gáteszközöket alkalmazhatnák.

Ezen bizottmányoknak végre nemcsak az adókivétel, hanem az egyedenkénti adómeghatározás is átadandó volna, hogy az adóviselők ez eljárás által teljesen megnyugtattva, ne kényszerítessenek az eddig gyakran nyilvánított, s az adóelőírás helyességére vonatkozó kétségeiket fentartva, kedvetlenségöket a megadóztatásra s egyáltalán az adófizetésre is kiterjeszteni.

d) A közvetlen adók beszedése, behajtása és fizetési halasztása.

Ha valamely alkotmányos államban az autonomia minden tekintetben ápoltatik, nagyon természetesnek

találom, hogy az a közvetlen adók beszédése, behajtása s fizetési halasztására is kiterjesztessék, mert csak ily módon erősülhet a községek autonómiája. Ugyanis engedtessek át a közvetlen adók beszédése általában a községi közegeknek; mert ez a legegyszerűbb s legjutányosb beszédési mód és az alkotmányos érzelmeknek legjobban felel meg; az összesített beszédés azonban a más célokra is szánt kir. pénztárokra bizassék, melyek megfelelőleg szervezve, kevesbítendőek s az ez által megtakarított összegből jobb helyzetbe hozandók.

Az adóbeszédésért a községi közegeknek bizonyos százalékot szolgáltatni épen nem tartom előnyösnek, mert az által csak veszít az ügy. A beszédés ugyanis vagy alkotmányos kötelme a községeknek, s minthogy helyben történik az adózók javára szolgál, akkor az kötelelességszerű teendője a községeknek; vagy ellenkező az eset, akkor meg vétessék el tőlök teljesen, mert mi sincs károsabb, mint a korcsállás bármily tekintetben.

Az adóbehajtás semmi más, mint az adók szigorúbb illetőleg kényszereszközökkel párosult beszédése. Mihelyt tehát a községi közegek az adóbeszédést alkotmányos kötelemkép fogatosítják, az adóbehajtás alól sem vonhatják ki magokat.

A község ugyanis mint ilyen, képviselője a község minden egyes lakosának; mint ilyennek meg vannak alkotmányos jogai s kötelmei, s valamint nem lehet őt alkotmányos jogaitól megfosztani, ép úgy azt sem kell megtűrni, hogy ő maga kivonja magát kötelelessége alól.

Mihelyt tehát a község a bizottmányokban az adót önállóan és autonom joggal megszabta, az által átvette mindjárt a befizetési felelősséget is az egész ország ellenében; minthogy nem tudom megmagyarázni magamnak azt, hogy a községnek saját autonómiáját

csak az önálló adóelőírás fokáig teljesítenie, a további gondot pedig ezen adók behajtására nézve más közegekre bízni szabad legyen.

A kormány tehát csak arról gondoskodik, hogy az adóelőírás a községeknél, s a beszedés az egyes községek részéről összesben történjék, az egyéni előírással és főleg ezen adók beszedésével mindaddig ne törődjék, míg ennek megakadása hiányos befizetés által nem nyilvánul.

De ha ez eset beáll, és a község magát törvényes okokkal nem igazolhatja, tekintse a be nem fizetett összeget úgy, mint a község képviselőin fekvő hátralékot, és a törvényesen behozott végrehajtást csupán csak ezek ellen alkalmazza; átengedve nekik vizskeresti joguk érvényesítését az egyes adókötelezettek ellen.

Hogy pedig a községek adókezelésénél kihágások ne történhessenek, szolgáljon ellenőrködésül az annak idejében működő adókvetési bizottmány és annak előadója, a pénzügyi hivatalnok, ki minden panaszt elfogadand, megvizsgáland, s a fölött mint első bíróság itélend; magától értetődvén, hogy a fegyelmet a netán bűnösnek talált községi közegek ellen a politikai, illetőleg a törvénykezési hatóságnak engedendi át. A másod- harmad-bíróságot a felsőbb bizottmányok gyakorlandának.

Miután végre a fizetési halasztások a behajtással szoros összefüggésben vannak, azért az egyéni fizetési-halasztások jogának megadása az év tartama alatt a községekre, a további időre szolgáló, meg a községszerinti halasztások engedélyezése pedig a pénzügyi hatóságokra legyenek bízva, mintegy kifolyásaként a fent-érintett jogok- s kötelmeknek.

e) A közvetlen adók leírása s elengedése.

Valamint a közvetlen adók beszedése, behajtása s fizetési halasztása, míg azok a község szűk korlátai közt mozognak, s idegen érdekeket nem érintenek, az autonóm községi-közegeknek önálló kezelés végett engedtetnek át: épen úgy és hasonló indokokra támaszkodva, legyen gondoskodva arról, hogy az adóleírás s az adóelengedés mint az egész országra kiható ügyek, mindazon közegek által, melyek az adószakmában az egész országot képviselni hivatvák, ellátva illetőleg felügyelve is legyenek.

Az adóleírások, téves számítás, helytelen kivetés avagy előírás, halál, vagy más szerencsétlenség, fizetési képtelenség stb. következtében behajthatlanság, végre az adóelengedések elemi csapások, vagy más törvényes okok következtében történhetnek.

A leírandó, illetőleg elengedendő összegek mindezen esetekben részint kisebbek, részint nagyobbak. A számok nagyságához képest befolyásuk is a többi adókötelezettekre kisebb vagy nagyobb terjedelmű, következőkép különböző fontosságú is.

Hogy tehát e tekintetben is a többször kimondott jogosság és arányosság elve követessék, e mellett mind az egyesek, mind pedig az összesek alkotmányos érzelme s autonóm jogai tekintetbe vétessenek; kell, hogy a községek és az első fokú kivetési bizottmányok közre-

működésével tétessenek a vizsgálatok, és hogy az adó-leírás vagy elengedés mintegy 20 forintig az első, 50 forintig a másod-bírósaúu kivetési bizottmánu, azonfelül az országos bizottmánu által a pénzügyi hivatalnokok folytonos közreműködése mellett történjék.

A hivatalos eljárások pontosságáról az illetők felelőssé teendők, s a számadási felügyelet az országos számvevőségre bizandó.

A költségvetés megszavazásánál ezen hiányoknak tekintetbe kellene vétetniök.

f) Az adómentességek.

A mily szükséges érvényre jutatni az adóleírások, s elengedéseknél a teljes szabadelvűséget, mely már az alkotmányos elv felfogásában rejlik, ép oly elővigyázók legyünk az adómentességek kiosztásánál.

Mint hogy az adómentesség alapja az alkotmányos rendszerrel nehezen fér össze, mivel az utóbbi azon elvet fejezi ki: „jogegyenlőség mindenkire nézve“ és „egy mindnyájáért s mindnyájan egyért;“ azért is az adómentesség behozatala csupán csak azon kormányformának tulajdonítható, mely az ellenkezőt vallja elvűl.

Ezen alapnál fogva kell tehát, hogy az alkotmányos adótörvény az adómentességet is a lehető legkisebb mértékre szállítsa le, s erre nézve következő alapszabályokat állítson fel.

Tekintettel a jövedelem adóra mentesítendők:

A legfelsőbb udvar: a fejedelem irányában kifejezendő kegyelet szempontjából.

*

A szolgálatban levő katonaság fizetései; miután ez ugyis már véradót fizet.

Fizetések, melyek a külföldről szedettek; mivel az állam már azért is nyer, hogy ezen járományok az országban költetnek el.

Jámbor, jótékony, képző s egyáltalán nyilvános intézetek jövedelmei, azon esetben, ha azok üzleten nem alapulnak; minthogy ezen intézetek, ha alapítvánnyal nem bírnának, az országnak terhére válnának, mi által a hátrány nagyobb lenne, mint az előny.

A koldusok, mint az idegen kegyből, tehát oly jövedelemből élők, mely az adózónál már megadóztatott.

Tekintettel a házadóra:

Az udvari, katonai, továbbá a jámbor, jótékony, képző s nyilvános intézetek épületei, ha bérbe adva nincsenek, a fentebbi okokból; és általában az épületek, mihelyt nem jövedelmezők; mert különben maga a tőke támadtatnék meg. Lakatlan épületek ugyanazon okból ne adómentesítessenek, melyből a műveltetésre képes, de mégis műveletlen földek nem mentesítetnek.

III.

A személyes kereseti adó.

a) Annak lényege.

A személyes kereseti adó behozatalánál úgy látszik, hogy épen semmiféle alapszabály sem állítatott fel, s hogy nem is volt más czélzat, mint egyáltalán új adót hozni be.

Vajjon ezen új adó a többi adónem körét túlhaladja-e, avagy általa az adókötelezettek nyilvános igazságtalanság követtetik-e el, vajjon egyáltalán maga az adótárgy megtámadtatik-e vagy nem, az úgy látszik épen semmi aggályt nem ébresztett; különben a személyes kereseti adó mindjárt alkotása után megsemmisítettett volna.

Több ideig szeretettel viseltettek ezen adó iránt, ápolták és őrizték, mintha ez, az adók új nemének non plus ultrája lett volna, holott a legkezdetlegesebb természetű volt; s bírálgatásánál mindig azon kifogást tették, hogy ezen adó kis mérvben terheli az egyes adózót, s mégis jelentékeny adóösszeget szolgáltat.

Azonban az illetők nem gondolták meg azt, hogy a legkisebb adóösszeget is, ha alapszabályellenesen követeltetik, nehéz megadni; és hogy a csekély összegek is, ha szegényeket illetnek, jelentékeny összegekre ver-

gődnek. Hátha még olyanok is tartoznak az adót fizetni, kik mind pl. a 16 éven felüli gyermekek, aggok stb. örülnek, hogy a családfő által a mindennapi élet-szükségletekkel elláttatnak; miért is az adó súlyát kétszeresen érzik.

Avagy talán azon kifogást akarja itt valaki tenni, hogy ezen egyének az adót nem magok fizetik, hanem családfőik. Akkor ugyancsak fejére ütöttek a szegnek, e bal fogást azzal hívén mentegethetni, hogy azon tant állítsák fel, miszerint valakinek az adót azért kell fizetnie, mert egy második azt tenni képtelen.

A személyes kereseti adó létalapja következtében sem az egyenlőség, sem a jog, sem pedig a nemzetgazdászat elvein nem alapul; minthogy részint olyanoktól követel fizetéseket, kik legkisebb keresettel, tehát semmi adótárgygyal sem birnak, és mivel ez nekik nincs, fizetésre másokat kényszerít; részint olyanoktól, kik hasonló minőségben már megadóztattak; s e szerint kétszeresen terhelvek; aztán ismét leszámíttat némely személyes kereseti adófizetéseket a többi adók valamelyikénél, a másik esetben megint nem.

Igy pl. az üzletnél a kereskedő személyes kereseti adóját, melyet minőségében fizet, leszámíthatja üzletének jövedelem-adójánál, holott a földbirtokos, — ki szintén csak mint a kereskedő a már máshol megadóztatott üzletének jövedelméből él, tehát csak ezen üzlet jövedelméből fizetheti a kívánt adót, — a leszámítás ezen előnyét nem élvezzi.

b) Szükséges-e a személyes kereseti adó vagy nem, és hogy lenne az pótlandó?

Ha az ember a személyes kereseti adót szigorú bírálat alá veszi, azonnal be kell ismernie, hogy az nem szükséges, föltéve, hogy nem akarjuk azon elvet vallani, miszerint mindaz megadóztatandó, mi látható, fogható s gondolható; mert ugyanazon joggal, melylyel egy csupán csak a földművelésből élő, s azért földadót fizető földműves családját s szolgálait a személyes kereseti adóval terhelni lehet; ökrei, lovai, tehenei, juhái, sertései s szekerei s a t. is megadóztathatók, s magát ezen megadóztatást a tárgyak kimerüléseig lehet kiterjeszteni.

S az emberi társadalom többi osztályai is épen úgy mint a földművelő, többé kevésbé ezen adóval terhelvek; s ezen adónem aránytalan felosztás szülte súlyát nagyobb mérvben érzik, mint a mekkora a haszon, melyet belőle az állam huz.

Ha személyes kereseti adó azért áll fenn, mert az államnak több pénz kell, mint a mennyit a többi adók a fenálló százalékok után szolgáltatni képesek: emeltessek a százalék egyéb helyesebb adóknál megfelelőleg magasabbra, s a cél el leend érve a nélkül, hogy igazságtalanságokhoz kellene nyulni; de ne rovassék pl. oly földművesre, kinek 20 hold földje van, és ki ennek jövedelméből nőt, gyermekeket, s szülőket köteles eltartani, nagyobb adóösszeg, mint azon földművesre, kinek ugyanannyi földbirtoka, de családjá nincs; mivel úgy az egyik,

mint a másik a fizetést mégis csak a föld jövedelméből teheti; hozzá még az előbbinek nagyobb kiadásai vannak, mint az utóbbinak s ezenfelül kötelezve van gyermekeivel az államnak véradót is szolgáltatni.

Vagy talán a földadó fölemelésének rémképétől félnek? vagy az adók fölemelésétől általában, illetőleg azt hiszik, hogy a sokoldalú adók kisebb százaléka az adókötelezetteket nem épen úgy, sőt nagyobb mértékben terhelik, mint kevesebb adónemek magasabb százalékkal, mihelyt ez utóbbiak a jövedelmet helyesebben veszik igénybe, s a százalék fölemelése által az összes adóteher szaporodást nem szenved?

Nem tudok a pénzügyi tudomány azon itt-ott nyilatkozó új tanával megbarátkozni, mely hogy az ugynevezett közvetlen s ekként természet szerű adókat magásra ne fessítse, a közvetett s korcsmegdóztatásba csaknem minden láthatót belé von.

Ugy találom, hogy alkotmányos országban ezen eljárás által kettős hiba követtetik el, és ugyan vagy az egyéni szabadság, illetőleg az egyéni jog korlátoltatik ezen teher által, mi nagy hiba; vagy pedig egy bizonyos jövedelem közvetett uton oly módon terheltek, hogy a nemzetgazdászati elvek ellenére, a helyett hogy az termékileg szaporíthatnék, s az által a nemzeti vagyon is gyarapíthatnék, az utóbbira hátrányosan hatva, még inkább kevesbítetik.

Hol találja pl. a kutyaadó, eme korcsmegadóztatás — minthogy sem közvetlen, sem közvetett, vagy pedig a fényűzés-adó jogosultságát? — Míg az egyik kanári madarakat, én például a kutyákat, s egy harmadik a macskákat szereti. Ez az én, s a többiek magánélvezete, melynek ótalmára mi mindnyájan, állampolgári kötelemünknek eleget téve, teljes igénynyel birunk. Minő joggal

lehet tehát nekem, a pénzügyre nézve természetlen kutyatartást adóval nehezíteni, s azáltal engem házi-ságomban zavarni, holott a második és harmadik kanári madarait s macskáit háborítlanul birhatja.

Nem feltűnő-e itt az ellenmondás, s vajjon lehet-e azt az adók fentartásánál másként elhárítani, mint ha a többi kedvencállatok is megadóztatnak? De hol találja akkor ezen megadóztatás az elv következetes keresztül-vitele mellett határát? eltekintve attól, hogy ezen tárgyak, mivelhogy jövedelmet nem szolgáltatnak, tehát tényleg meg sem is adóztathatók, a sajátképi adó mégis csak a tényleges jövedelmet, és ugyan a földmivesnél annak földjövedelmét, a kereskedőnél annak üzleti jövedelmét, következésképp e már megadóztatott jövedelmi forrásokat kétszeresen találja.

Nincsen-e ugyanezen állapotban a fényüzés-adó is; és ki merészelne pontosan meghatározni, hogy egyáltalán mi értetődjék fényüzés alatt, minthogy a mi egyiknél szükséglet, a másiknál már fényüzés.

S talán a fogyasztási adónál jobb mentegelési okot találunk? több jog van-e a bor- husfogyasztást stb. adóval terhelni, mint talán a cukor-, alma-, kenyér-fogyasztást stb.?

Mindezen megadóztatások végső elemzésben a tényleges keresetet illetik, mindig sokkal helytelenebbül, mint ha ezen kereset közvetlenül és bár fölemelt százalékkal is volna terhelve?

Legyen elég erre egy példa:

Egy gyöngé, magányosan álló, évenkint 1000 ftnyi kamatjövedelemmel bíró egyén fizet ettől az állámnak jövedelemadó fejében 100 forintot s rendkívül kevéssel járul a fogyasztási adóhoz, mert ő naponta alig élvez $\frac{1}{4}$ font húst és csak vizet iszik; holott egy 5 személy

ből álló családdal bíró egészséges s izmos testű lakatosnak 500 forintnyi jövedelméből 50 forintnyi jövedelem- és még egyszer annyi hus és ital fejében járó fogyasztási adót kell fizetnie az állam részére, minthogy az ő és családja természetes szükségletei a fogyasztásiadóköteles tárgyak illetén fogyasztékát veszik igénybe.

Mily nagy különbség van már most e két adókötelezett állampolgár megadóztatása közt, és ennek folytán mily hátrányos ezen megadóztatás hatása a társas és egyáltalán a társadalmi életre!

Vagy tán azt akarja valaki vitatni, hogy a fogyasztási adó a kocsmárost, mészároost stb. terheli s a fogyasztót csak mellékesen érinti?

Ezen nézetten már rég túl vagyunk, és alig találkozzhatik valaki, ki mai napság különbséget tenni s azt ne tudná kitalálni, kit sujt az ilyen teher.

S azon okok, melyeket én itt a tulajdonképi feladattól eltérőleg mellékesen s példakép kifejtettem, a személyes kereseti adó megítélésénél is irányadóul szolgálnak, s megengedik azon észtani következtetést: hogy valamint minden, úgy a személyes kereseti adó is, mihelyest a tényleges jövedelmet helytelenül és inkább a tárgyat, mint a terméket terheli, félrevetendő, s minden körülmények közt pótlandó s pótolható adóvá is lesz.

Ebből azonban egyszersmind azon tanulságot is nyerjük, hogy a hol valamely állandó, de hiányosnak talált megadóztatás pénzügyi, vagy más okokból azonnal meg nem szüntethető, ott mindenesetre a jövedelem egyszerűbb s helyesebb megadóztatására kell törekedni, és ezen cél eléréseig a kevésbé helyes adóknak következetes, időszakonkénti s fokozatos leszállításának kell elvileg behozatnia, ha azt akarjuk, hogy az adózó azon öntudat által vezettség, misze-

rint az állam az adókat nem az adók végett, hanem állami tekintetből kívánja, s ennek következtében minden állampolgárnak legszentebb kötelessége a közjó előmozdításához tehetsége szerint hozzájárulni.

Ez áll a közvetett adókról is.

A
jövedelem- s házadó
Reformja.

A
jövendő- és házas-
Reformja.

IV.

A jövedelemadó.

a) Annak mivolta.

A jövedelem adóról egy műben következő bírálatot olvastam: „A jövedelemadó a legjobb és legigazságosabb adónem volna, ha minden jövedelem, minden kereset biztos és ismeretes volna; ez az eset azonban nem létezik, és soha, de soha se is létezhetik; a jövedelemadó tehát minden adók közt a legigazságatlanabb s legkárosabb.“

Mielőtt e fölött, illetőleg a jövedelemadó fölött nézeteimet kifejteném, tudni kívánám, hogy tulajdonképpen melyik adó nyújtja a kívánt biztosítékot? — Talán a földadó? nyertek-e minden egyes földdarab jövedelmének becsüjénél e jövedelemről biztos meggyőződést? — vagy talán a házáadó? — oly bizton van-e tudva ennél minden házbérlet és minden bérérték, hogy a jövedelemadóval csak oly potom módra lehet elbánni? A községenkint való fogyasztási adó a bor minőségének oly bizonyos megadóztatása-e? vagy a hus megadóztatása oly bizton áll-e minden bírálat fölött? stb.

Ha tehát ez nem úgy van, és „soha, de soha se“ lehet úgy, mért vonnánk el akkor éppen a jövedelem-

adótól minden jogosultságot, midőn az a fentebbi kimutatás szerint mégis a legigazságosabb adó lehetne, s mért mondanánk: „aut Caesar, aut nihil?“ s mért ne törekednénk inkább oda, miszerint a jövedelemadónak oly szép és lehető tulajdonai, magasabb művelés által kifejtessenek.

Miért ne mivelnénk oly adót, mely eddig csak egy hiányban szenvedett, t. i. a jövedelem vizsgálatának tökélytelenségében; e helyett azonban a legjobb tulajdonokkal birt s még mindig bir arra nézve, hogy minden pénzügyi s nemzetgazdasági követelményeknek megfelelhessen; s mért ne emelnők ezt többszörös kísérletek által a legéletrevalóbb s mindenfelől leginkább megfelelő adók egyikévé. Hisz a fenmondottak után csak egy hiány távolítandó el, mely ha természetszerűleg járunk, könnyen el is hárítható.

Az eddigi tapasztalat kimutatta, hogy minden foglalkozás jövedelme azért van oly aránytalanul bevallva; mert egyrészt a tárgy természetében rejlik az, hogy ki ki a terhet, mely őt sújtja, magáról lerázni vagy megkissebíteni törekszik, s innét a fenforgó viszonyok természetszerű felfogása mellett a normal kívánság volna, hogy valaki a terhet önkényt rója magára, kivált ha látja, hogy szomszédjának, ki a saját terhet magáról elháritani törekedett a kísérlet gyakran sikerült, s az állampolgári előnyöket más kárán teljesen élvezhette; s másrészt mert a közbenjáró közegek, illetőleg azon egyéniségeknél, kiknek feladatuk volt a bevallásokat megbirálni, s a bevallott jövedelmet kiigazítani, a szükséges érdekek felébresztve nem voltak, mi egyedül lett volna képes az erkölcsi nyomásnak ellenállni, mely a felek részéről a becsü közegekre gyakoroltatott.

Ezen két esetnek csakis úgy lehet elcjét venni, ha egyrészt az adókötelezettek alkotmányos érzülete felébresztetik, hogy megfelelő törvény követeztében azon meggyözödésre jussanak, hogy a kormány tölök egy krajczárral sem veend több adót, mint a mennyi szük-séges, a kivántat azonban föltétlenül s minden törvényes eszközökkel hajtandja be; másrészt pedig, hogy a becsü-bizottmányok tudomásul vegyék, miszerint mindazon adóösszeg, a mit az egyes jövedelemadó-kötelezett felek vallomásainak felületes megítélésénél megtakarítanak, a többi adótárgyra, következöleg saját magokra is háramlik vissza.

S ez csak az által történhetik, ha az adószázalék, mint már fennebb mondatott, változó leend, az adókietés teljesen az adókötelezettekre, s az egyes bizottmányok tevékenysége föltötti ellenörködés felsöbb bizottmányokra bizatik.

Miveltessék tehát a jövedelemadó mindig jobban és jobban, s a pénzügyre nézve aranybányát találándunk fel benne; hiszen a tudomány sem vitetett egyszerre sem-miféle szakában tökélyre, hanem a nagyobb vagy kisebb tökély csak idő folytával lett megszerezve.

Így van s lesz ez a jövedelemadóval is, mely, akárki mit tartson fölöle, mégis a tulajdonképeni közvetlen, illetöleg kiegészítő adó marad.

Hogy pedig a jövedelemadó tökélyetesbítessék, kell hogy elővigyázattal, s alaposan fogjunk a mühöz, s ezen adótól ne kívánjunk fölötte sokat, de kevéssele elégedjünk meg, az alakításban legyünk egyszerüek, s a rendszerben szabadelvüek; a többit a mindent javító s átalakító időre bizva.

A jövedelemadó lényege ugyanis valami kevés szóval mondhatót foglal magában, t. i. az állampolgárok minden

oly jövedelmének megadóztatását, mely a föld- s házadóval terhelve nincs, vagy pedig adómentesnek nem nyilvánított.

Magyaráztassék meg tehát röviden, mit kell a „jövedelem“ szó alatt érteni; egyszerűsítessék az eljárás ennek beszédésénél, s rövidítessék, de általánosítassék is a törvény, s használható törvény válhat belőle.

Továbbá kísértessenek figyelemmel azon elvek, melyek az egyenes-adónál általában kifejtettek, s pedig úgy a megszavazás-, kivetés-, előírás-, mint a leírásra s a t. vonatkozólag, s e törvény szerkezete nem leend oly nehéz a mint azt képzeltük.

De jól megjegyzendő, hogy miután valamely állam jövedelme oly különböző, miszerint egy terjedelmes törvény, ha az az apróságokba is beereszkedik, több kötetben sem található befejezését; ezen hosszadalmasság, mint célhoz nem vezető s a tárgyalásra háborítólag ható kerüendő,

E szerint a jövedelemadókötelezett tárgy, mint már mondva volt, irassék körül röviden, s a törvény megtestesülésének eszközlése hagyassék egy bizottmányra (jury), mely kevés, de szabatos törvényrendeletek által vezetettve s ellenőrizve, a holt betűknek a tulajdonképi életet megadandja.

Hiszen a megadóztatás oly valami, mely egyesektől az állam számára hozott áldozathoz úgy hasonlít mint egyik tojás a másikhöz. Szükségszerűleg kellett, hogy kifejlése következőkép alakult. Eredetileg az adózás önkénytes, előre meg nem határozott adományban állott; később az összetartozási viszonyok nagyobb megszilárdulása következtében bizonyos határozott adományra vonatkozó önkénytes megállapodásban, s végre az emberi nézetek s szenvedélyek természetes

hullámozása következtében, miben az uralomvágy játszott a főszerepet, követelt, sőt az összelet céljából egyesült emberek kényszerüleg behajtott a d o m á n y á b a n állott.

Kiki tehát kezdetben önkényt, s aztán később kényszerítve áldozta fel jövedelmének bizonyos részét az államnak; mely áldozatnak annál kedvezőbben kelle sikerülnie, minél jobban meggyőződött az áldozathozó, miszerint a cél, melyre adakozott. sikeres, és sajátmagának előnyére szolgál.

Ha tehát ezen előny a megadóztatásnál kiderítetik, s a megadóztatottnak alkalom adatik meggyőződhetni ezen előny valódiságáról, s aztán ezen előny foganatosítása nagyobb részét magára az érdekeltre bízatik, akkor lehetetlen hogy a cél el ne éressék s a mindkét felet, a kormányt s a megadóztatottat eddig terhelő modus procedendi, mindkét felet megnyugtató fordulatot ne nyerjen.

Ezen fordulat azonban az eddig mondottak után csak abban állhat, hogy az állam, illetőleg a kormány csak a befizetett adót kezelje, az adó kivétést, beszedést s behajtást stb. pedig magokra az érdekeltekre bizza.

b) A jövedelemadó osztályozása.

Mint már a bevezetésben mondtam, a jövedelemadóra s az adókötelezetteknek is roppant befolyással van a jövedelmek egymáshoz való viszonyainak kipuhatólása, s erre fektetett osztályozása, illetőleg megadóztatása.

Mindenki befogja ismerni, hogy egy iparos jövedelmének viszonya egészen más, mint egy hivatalnoké,

s hogy azon jövedelmek, melyek gyümölcsözés végett befektetett tőkéből nyeretnek, nem adóztathatók meg ugyanoly módon, mint azok, melyek a tőke gyakori forgatása által nyeretnek.

Ha tehát valamely üzlet vagy ipar jövedelme például 12% szabatik meg, akkor a kamat, járadék stb. jövedelme csak 8% adóztatható meg; mert a befektetett tőke sokkal kevesebb jövedelmet szolgáltat az arra jogositottnak mint az iparos tőkéje, és mert az előbbi sokkal biztosabban tudható ki, mint az utóbbi. Továbbá ha az üzlet 12% s a kamat 8%-kal adóztatik meg, akkor a fizetések stb. csak 4%-kal adóztathatók meg, minthogy valamely megállapított járulék viszonya már magával hozza a kötelmet is, hogy az illető minden rendelkezhető idejét azon üzletnek áldozza, melyért a fizetés történik, s e szerint nem forog fenn azon lehetőség, miszerint a jövedelmet növekedett tevékenységgel emelje, a járulékok többnyire úgy levén megállapítva, hogy az illetőnek nem nyujtanak úgy meggazdagodási kilátást, mint a nyereszkezőnek, s mert az arra jogositottnak a lakhely, a táj stb. megválasztása a legritkább esetben áll rendelkezése alatt, ez a jövedelemre károsan hat, s végre mert a díjazott nem használhat fel minden politikai esetlegességet, hogy áruinak árát fölemelje.

A kamatjövedelem ellenében a megállapított fizetés annyiban van hátrányban, a mennyiben az előbbi többnyire az adókötelezettek mellékes jövedelme; miért is mint keresetnövedék nagyobb megadóztatást könnyebben bír el, s nehezebben tudandó ki, mint az utóbbi.

A kevésbé díjazott hivatalnokok kisebb százalékkal való megadóztatását, mint az eddig gyakorolva volt, nem helyeslem, mert az okot, melynél fogva a

kevésbé díjazott, mint szegénységgel küzdő, csak kevés adót fizethet, nem tartom elfogadhatónak, s a szegény hivatalnokot ezáltal csak megalázva találom.

Akár szegény, akár gazdag viselje kiki aránylag terhét s élvezze is az aránylagos előnyöket. A kevésbé díjazott hivatalnok pedig ne legyen az által elhallgatva, hogy részére 5—10 forint adóban megtakarítottik, hanem azok, kiknek ő minden erejét s idejét feláldozza, a körülményekhez képest gondoskodjanak, s lássák el pl. 300 forint helyett legalább is 500 forintnyi évi minimum fizetéssel, — akkor a szegény hivatalnok is büszkeséggel fizetendi évenként a reá esendő 20 forintnyi adót.

Hogy pedig ez keresztülvihető legyen, kevesbittessenek pl. az államhivatalnokoknál az államkincstár megkímélése tekintetéből a tisztviselői állások, s a megmaradók fizetessenek jól, akkor az anyagilag s szellemileg emelt hivatalnok megkettőztetett erővel fog dolgozhatni; miáltal mindkét fél csak nyerne.

c) A jövedelemadó megszavazása.

A jövedelemadó megszavazása történjék úgy, amint a közvetlen adóknál általában mondatott; e mellett azonban mindig tekintetbe vévén az adókötelezett jövedelmi viszonyát a többi adónemek jövedelméhez.

Mindazáltal, hogy e viszony kitudathassék, szükséges, miszerint az alapok, melyeken a föld- s a házadó nyugszik, vizsgálat alá vetessenek. Tekintsük csak

például a földek tiszta jövedelmét, s azonnal kifog tünni, hogy a provisoriumféle telekadó ezeket oly csekélyre szabta, hogy azt bizonyára háromnyiszor lehetne venni anélkül, hogy a földtulajdonosokon ezáltal valamely méltatlanság követtetnék el.

Ha mindjárt az elemi s más balesetek is tekintetbe vétetnek, mégis bátran lehet a földadót $2\frac{1}{2}$ -szer magasabbra tenni, mint a jövedelemadót, és csakis a tényleges arányt nyerendjük, miáltal a földadó viszonya a jövedelemadóéhoz úgy áll mind 30:12-höz. Ugyanezen eljárás követendő a házadónál is, s a tényleges arány bizonyára lehetőleg meg fog közelíteni.

Azonban magától értetik, hogy ezek csakis a viszonylagos százalékok lehetnek, a tényleges százalékok pedig, mint már az adó megszavazásánál általában mondva volt, a pénzügyministerium által szabandó ki.

d) A jövedelemadó kiszabása s előírása.

A jövedelemadó kivetése s előírása, a már mondottak után, az országra nézve általában a pénzügyministerium által eszközlendő, azon adatok után, melyeket a kivetési bizottmányoktól nyer. Ezen adatok pedig következőleg nyerhetők, ugyanis: a községi közegek által gyűjtött és véleményezett vallomások alapján megvizsgálja és az adózók jövedelmét rendbe hozza a kerületi bizottmány, mely e mellett a megyei bizottmány által felügyel-tetik. A kerületi adatokból a megyei, s végre ezen ada-

tok alapján az országos összeállítások készítetnek. A megyei s országos bizottmányok megvizsgálják az alárendelt bizottmányok adatait, s vagy maguk kijavítják, vagy pedig az alárendelt közegek által kijavittatják a netáni hiányokat, s ily módon az alsóbb bizottmányok dolgozataira felügyelnek, hogy az egyes adózók, kerületek vagy megyék jövedelme mások hátrányára nagyon csekélyre ne becsültessék, vagy hogy a törvény túlszigorú felfogása által túlterhelések ne történjenek.

A bizottmányok adókötelezettekéből állanak, kik mellé egyes pénzügyi hivatalnokok, csak mint előadók adatnak. A munkálatok díj nélkül tétetnek, s csak azon tagoknak jár megfelelő díj, kik lakhelyökön kívül működnek.

A kerületi bizottmányok tagjai a községi, a megyei bizottmányok a megyei képviseltek, az országos bizottmány pedig az országgyűlés által választatnak. Egy kerületi bizottmány 9, megyei 15, s országos bizottmány 21 tagból áll, kik jogosítvák elnöküket magok választani. Határozatképes 5, 9, illetőleg 15 tag.

Az országos bizottmányra a pénzügyministeriumnak kell felügyelnie, s felelős az országgyűlésnek; a többi bizottmányok felelősek az országos bizottmánynak, s ettől pénzbírsággal is meg lesznek büntethetők.

Ez által az eljárás sokkal egyszerűebb és biztosabb lenne, mint eddig, hol ezen munkánál a község, az adóhivatal, a kerületi bizottmány, a pénzügyi igazgatóság, s a felszólamlási bizottmány közrehatnak, és végre is a felek az utóbbi helytelen határozatai ellen biztosítva nincsenek, mert harmadfolyamodási bizottmány nem létezik, mely pedig, mint a tapasztalat tanúsítja, ugyancsak szükséges; — és a kiadások sem lennének nagyobbak, mivel ily eljárás folytán a pénzügyi közegek jelentéke-

nyen kevesbíthetők s a megtakarított összeggel jobb állapotba helyeztethetők lennének.

e) Jövedelemadó-leírás általában s adómentességek.

Az adóleírásra s adómentesítésre vonatkozólag kifejtettem már e füzetben nézeteimet; itt tehát csak az marad még megjegyzendőnek, hogy az adómentességre ajánlottakon kívül semmiféle önálló személyt sem tartok az adó alól kiveendőnek, s csak a 100 forintot meg nem haladó jövedelmek roppant nagy száma miatt vélem javaslandónak, hogy az utóbbi jövedelmek 1 ft. 2 ft. 3 ft. 4 ft. s 5 ftnyi állandó jövedelemadóval volnának terhelendők.

V.

Házadó.

a) Annak mivolta.

A házak megadóztatásánál nem mindig ugyanazon elvből indultak ki; minthogy az ugynevezett házbéradó alapjául majd a tényleges, majd pedig a lehető jövedelem vétetett; majd végre a házosztályadó behozatalánál ez esetek egyikére sem ügyeltetett.

Ha e megadóztatási módok lényegébe behatóbb tekintetet vetünk, mind a három adókivetési módozatot elvetendőnek kell találnunk, s be kell ismernünk, hogy egyikök sem adóztatja meg helyesen s megfelelőleg az épületet. A bér nem mindig irányadó, hogy a házak összehasonlítása által a ki nem bérelt házak helyesen megadóztassanak, és a szobák mennyisége nem minden városban s helyiségben, sőt egy s ugyanazon hely minden utcáján sem megfelelő alapja a megadóztatásnak. —

Mindezen esetek többé-kevésbé a nagyobb vagy kisebb, sőt gyakran csak pillanatnyi bérversenytől, a birtokos szeszélyétől vagy a bérlő előszeretetétől, a ház fekvésétől s a t. függnek, s e szerint az illető házra nézve mindig csak közelítő, az adók általános és tartós ki-
vetésére pedig biztos alapot semmiesetre sem képezhetnek.

S e különbség sehol sem vehető annyira észre, mint a vidéken, hol valamely kétszobás ház a piacon 100 forintnyi bért hoz, holott a szegénynek ugyanazon faluban, de félre eső utcában fekvő gunyhója még csak 5 forintnyi bért sem képes szolgáltatni.

Miként létesülhet tehát itt helyes megadóztatás?

Azt hiszem következőleg:

A ház ép úgy, mint a föld tőkét képez, melyből a tulajdonos hasznot huzni törekszik. E haszon vagy tényleg látható mint a bér, vagy eszmei (képzelt), tényleg láthatlan s az által van előidézve, hogy a birtokos önmaga lakja a házat. Ez utóbbi azonban az anyagi, tényleges haszonnal azonosnak tekintendő, mert a ház lakójának, ha nem volna saját háza, bérelni kellene egyet.

Ebből kitűnik, hogy minden ház vagy általán épület épen oly jövedelmező, mint a föld; s e szerint minden épület, mely nem tartozik az adómentesek közé, mint pl. az egyház, tanoda, kórház stb. különbség nélkül megadóztatandó, s csak akkor mentendő fel az adó alól, ha lakhatlan, nem pedig ha lakatlan.

Lakatlan házak azonosoknak tartandók a miveletlen földekkel, mert ugyanazon joggal, melylyel valaki ki nem bérelt házát az adó alól mentesíteni akarná, a földbirtokos is fölmenthetné adó alól azon földjét, melyet nem mivelt, vagy mivelt ugyan, mindazáltal az elemi csapások okozta károkon kívül, bármi más okból belőle jövedelmet nem kapott.

Hogy pedig ezen elvhez képest a házak helyesen adóztassanak meg, nem szabad a bért vagy az összehasonlítást venni alapul, hanem a ház értékét adásvevési szerződések, birói becslések stb. alapján, s hol ez eset nem fordul elő, és semmi más biztos alap nem lenne,

az e célra felállított bizottmányok becsüjét kellene alapul venni.

Ha e szerint az ingatlan értéke telekkönyvileg meg van állapítva, akkor az átlagos, közságszerinti jövedelem volna kipuhatólandó, s ennek alapján kellene azon százalékot meghatározni, mely 100 forintnyi házértékre közép számítás szerint, mint jövedelem mutatkoznék.

És e jövedelmet aztán meg kellene adóztatni.

A bebecsléseknél, amint magától értetik, a házigazítások illetőleg tatarozások tekintetbe veendő, s a telekkönyv tiztől tiz évre azon házakra vonatkozólag felülvizsgálat alá veendő, melyek megromlás következtében, értékben csökkentek.

Az átalakítások, új építmények, továbbá a házadó tárgyainak elrombolása évenként megvizsgálandó.

Ugyanazon bizottmányok működhetnek itt is közre, melyek a jövedelemadót fölveszik.

ö) A házadó megszavazása.

A házadó megszavazása általában úgy mint a többi adónemeknél az országgyűlés által történjék, mindig a többi adókhoz való viszonyainak tekintetbevételével.

Miután a házból huzott haszon nem oly jövedelmező, mint a föld jövedelme és sokkal biztosabban tudható ki, mint a jövedelemadó alá tartozó jövedelmek, azért a házadót nem is lehet oly magasan mint a földadót, sem pedig úgy, mint a legmagasb jö-

vedelemadót, hanem aránylag csak 10%-al, mint viszonylagos adóval felvenni.

E szerint a földadó 30%-al, a házadó 10%-al az üzletekből eredt jövedelemadó 12%, a tőkéből támadó 8%, s végre az állandó fizetésökből származó 4%-kal veendő s a házak s jövedelemköteles tárgyak jövedelmének kipuhatólása, nemkülönben a földek provisorium szerinti tiszta jövedelmének, végre a közvetlen adókban való bevételek tekintetbe vétele után, a tényleges százalék, alkalmazva az országgyűlés által megszavazott államkiadásokhoz, a pénzügyi ministerium által kimondandó.

A további eljárás, mint a jövedelemadónál szabályzandó volna.

Függelék.

Függelék.

I.

A késedelmi kamatok rendszere.

A késedelmi kamatokat eddig csak bizonyos közvetett adóknál volt szokásban számításba hozni. Az 1868. évi XXI. törvényczikk e fölszámítást a közvetlen adókra is kiterjesztette.

Sem a korábbi törvényeknek, sem az utóbbinak e kamatolás behozatalánál nem volt más célja, mint hogy az adókötelezettek hátralékaik gyorsabb s pontosabb lerovására indíttassanak.

Mindazáltal föl akarom tételezni a mellékcélt is, miszerint a késedelmi kamatok befizetése, illetőleg beszedése által pénzügyi előny szereztessék, s a kormány oly állapotba helyeztessék, hogy a neki, illetőleg magának az államnak terhére eső kamatokat azáltal részben leróhassa.

S e kettős szempontból kiindulva veendem ezen eljárást bírálat alá, hogy kitűnjék: vajjon képes-e az valóban e kettős követelménynek megfelelni? s vajjon az eszköz, a helyett, hogy a cél elérését siettetné, nem inkább akadályozólag lép-e annak útjába.

És ugyan először a fölött akarok szemlélni, vajjon szoríttatnak-e tényleg az adókötelezettek a ké-

sedelmi kamatok rendszere által az illeték gyorsabb lefizetésére.

E kérdésre nézetem szerint, egész határozottsággal „nem”-mel felelhetek, s pedig a következő okokból:

A késedelmi kamatok előbb 5%-osak voltak, s jelenleg 6%-kal fogadtattak el. Az adókötelezett e szerint elkésett fizetés esetében nemcsak az illetéket, hanem a ráeső 6%-os késedelmi kamatot is tartozik lefizetni.

Tegyük föl már most azon esetet, hogy az adózó szabadságában áll ezen illetéket előbb vagy utóbb fizetni, hacsak az arra fizetendő késedelmi kamatokat annak idejében tisztázza. Ez esetben teljes bizonyossággal merem állítani, hogy az adózók nagy többsége addig halasztja az illeték lefizetését, a míg csak lehetséges; s pedig azon egyszerű indokból, mivel az illető pénz magánvállalatoknál sokkal jobban van elhelyezve, s e szerint a fizetés elhalasztása által a hátralékos javára még haszon is céloztathatik.

Hogy pedig az adózók többsége a késedelmi kamatokat a legtöbb esetben valóban örömezt lefizetné, ha az illeték befizetésére halasztást nyerhetne, azt magam számtalanszor tapasztaltam.

Ha azonban nem a félen áll a fizetés elhalasztása, s végrehajtási rendszabályok által kényszerítetik az illető az adósság tisztázására, úgy a késedelmi kamatok rendszerének, mint kényszereszköznek nincs semmi értelme, s a nemzetgazdászati szempontjából kárhozandó, minthogy azon eszközt, melylyel a cél csak félig érhető el, s mely az adózónak hátrányt okoz, mindaddig kárhoztatnunk kell, míg oly eszköz található fel, mely a cél teljes elérését lehetőségessé teszi.

Vitatható volna ugyan, hogy egyrészt a kényszereszközöket ugyanazon időben minden hátralékos ellen al-

kalmazhatók nem lévén, ezáltal az időköz az állam jövedelmének lehető gyarapítására használtatik föl; másrészt pedig, hogy ha a késedelmi kamatok nem is minden, de mégis sok hátrálékosnál megteszik a célzott hatást.

Erre azt kell válaszolnom:

Az adófizetés, mint értekezésem folyamában e füzetben fejtegettem, s amint azt minden gondolkozó adófizető maga is elképzelendi, nem magánvállalat; s az adóbeszedésre fölhatalmazott kormány nem nyereszetre alapított részvénytársulat, melynek minden eszközt ki kell mérítnie, hogy saját számára habár a nagy közönség hátrányával is, mennél nagyobb haszonra tehessen szert.

Sőt inkább a kormány, illetőleg az adóbeszedő fél, a nagy közönséggel, az adózó féllel benső összekötetésben áll, s érdekeik egy s ugyanazok. Mi tehát egyiknek kárt okoz, az a másiknak valóban semmi hasznot sem hajthat.

Minden keresetképes állampolgár köteles adót fizetni, azonban nem csak egyszerűen adót fizetni, hanem egyszersmind kellő időre is; s ha ő ezt nem teszi, az összes adózók érdekében kell, hogy arra kényszerítessék és késedelmi kamatok helyett hozassék be inkább oly valamely eljárás, mely az államnak a szükséges pénzmennyiséget pontosan behozza. S egy ilyen eljárás az ezen füzetben részletezett beszédési módszer.

Ha tehát minden adózó a ráeső illetéket lefizeti, esetleg annak lefizetésére szoríttatik, akkor csak oly hátrálékok gondolhatók, melyek a kellő időre nem voltak befizethetők.

Mint hogy azonban az állam, illetőleg az államot képző társaság nem azért lőn szervezve, hogy e test egyes részeinek érdekeit ellenes erővel sértegesse,

hanem hogy az állampolgárok jólétét egyenkint s összesen előmozdítsa; azért természetszerű is, hogy a hol a nagy test egyes részei sinlenek, meggyógyítandók s megerősítendőek, ha nem akarjuk azt, hogy elhanyagolás következtében az egész test ellankadjon.

Ha tehát az egyes adózók tartozásait annak idejében be nem fizethetik, kell hogy kiméltessenek s nékik a szükségelt halasztás megadassék, miszerint azáltal állampolgári kötelemöknek megfeleltessenek.

Ezekről tehát nem szabad késedelmi kamatokat venni, mert különben még nagyobbá tennők a bajt.

A többieket viszont szorítani kell, hogy kötelemöknek mindnyájok érdekében időszerűleg eleget tegyenek, mely esetben ismét nem volnának tőlök késedelmi kamatok vehetőek.

Az előzmények szerint tehát nem jöhet elő azon eset, melyben a „fizetési-időköz“-nek az államkincstár előnyére jogos módon föl lehetne használtatnia.

És mi az egyes adófizetőkre tett hatást illeti, ezen állítás helyessége magából a szabály természetéből bizonyul be, miszerint a mi bizonyos közös célokra szervezett társaságnak értalmas, nem szabad annak gyakoroltatnia, ha e társaság egyes tagjainak hasznos volna is. —

Mi a második esetet, tudnillik azon kérdést illeti, vajjon az állam a késedelmi kamatok által oly helyzetben van-e, hogy pénzügyi előnyököt vivhasson ki, illetőleg hogy a tulajdon kamatok egy részét tisztázhassa? erre következőleg kell válaszolnom:

Az állam a kapott kamatokkal valóban fizetheti saját kamatterhének egy részét, ezáltal azonban mégsem nyer pénzügyi előnyököt, hanem inkább hátrányokat.

Ez állítás könnyen bebizonyítható.

Az állam nagyobb kamatokat fizet mint kap; semmi esetre sem lehet tehát előnyös, ha az adó hiányának pótlására kölcsönhöz kell folyamodnia; ha pedig nem ez az eset, akkor a kamatolási rendszernek, mint pénzügyi póteszköznek ismét nincs értelme, s ellene ugyanazon érvek lépnek föl, melyek már fentebb elősoroltattak.

Végre, mi nem kevésbé járulhat a késedelmi kamatok rendszerének elítéléséhez, ez eljárás keresztülvitele gyakorlatilag lehetetlen, ennek következtében erkölcsileg káros, s ebből következtetőleg inkább árthatmas, mint hasznos.

Ennek bizonyítékául maga az eddigi gyakorlat szolgál.

Eddig bizonyos közvetett adónem után jártak késedelmi kamatok, például illetékek után.

Az ellenőrzés sokoldalúsága, mely szükséges annak felügyelésére, hogy minden hátralékban levő adós a késedelmi kamatokat pontosan s teljesen fizesse le, már a sokkal szűkebb körre szorított illetékeknél is bizonyoságul szolgált arra, hogy e rendszabály keresztülvételének rendkívüli, egyáltalán le nem győzhető nehézségekkel kell megküzdenie.

A cél elérése végett szükséges volna, hogy az illeték mindjárt az ügylet megkötésénél meghatározassék, a fizetésre való felszólítás haladék nélkül kiállítassék s kézbesítés végett a félnek megküldessék. a községben pedig ezen kézbesítés tüstént eszközöltessék; minthogy ellenkező esetben a fél kedvezményben részesül a kincstár rovására.

És hogy ez nem történik, sőt igen gyakran nem is történhetik, alig kell bizonyítanom.

*

Ami tehát a csekélyebb számu illeték-esetekben nem történhetett, s melyekben a számvivőségek a gyakorlott adóhivatalnokokkal szemben csak évek mulva hozhatták helyre a hiányokat, miként eszközölhető az gyakorlatlan, gyakran írást sem ismerő községi előljárók által, főleg oly vidékeken, hol több községnek csak egy jegyzője van; s mily nehézségekkel kellene küzdenie az ellenőrzésnek, ha a gyakran csak $\frac{1}{2}$ krajczárnyi tételek millióit kellene ellenőriznie?

Itt tehát vagy az adóbeszedésnek kellene megakadnia, vagy az adókötelezettek sujtatnának helytelen felszámítás által, vagy végre a kincstár szenvedne hátrányt csekély befizetések által.

S mindezen esetek, mivel helytelenek, az adózóra erkölcsi tekintetben csak károsan hatnak, a mennyiben az először belátja, hogy a törvényt ismeret hiányában vagy keresztülvitelének lehetlensége miatt ki lehet játszani, s később saját vagy mások előnyére szándékosan ki is játsza.

Nincs-e tehát igazam, ha mondom, hogy ez eljárás inkább káros, mint hasznos?

II.

A fokozatos adók.

Valamint a korábbi törvények, úgy az 1868-iki XXVI. törvényczikk is a fokozatos adókat a II. jövedelmi osztályban elfogadja.

Ezen eljárásban nem találok semmiféle jogi alapot, s ezért megszüntetésére, a mennyire lehetséges, közreműködni megkísérlem.

Ila az egyenlő elveken sarkulló I. és III. jövedelmi osztály nem talál abban különbséget, vajjon az iparos vagy a tőkepénzes 100 vagy 10.000 forint jövedelemmel bir-e, s az egyik ugyanazon százalékkal terheltek, mint a másik: akkor nem érthetem, mért tegyen abban épen a II. osztály különbséget?

A háztulajdonos birjon egy vagy több házat, kiccsinyt vagy nagyot, a házbéradót mégis mindig ugyanazon százalék szerint fizeti, s a földmives egyenlő arány szerint adóztatik meg, birjon bár egy vagy 1000 hold földet. Mért kezeltessék hát másként a II. jövedelmi osztály?

Valószínűleg föltételeztetik, hogy a csekély fizetésű hivatalnok, mivel fizetéséből ugyis csak tengődik, nem könnyen fizethet nagyobb adót, s ennél fogva ki-mélni akarják.

Ez helyes volna, de itt két mozzanatot kell tekintetbe venni, melyek ellentmondanak; és pedig: a hivatalnok nem csak hivatalnok, hanem állampolgár is. Utóbbi minőségében tehát a többi állampolgárokéval egyenlő kötelezettségek terheljék őt is. És mint hivatalnok ne kiméltessék a közönség rovására, főleg mint-hogy ezáltal nem ő, hanem az kiméltetnék, ki a hivatalnokot foglalkoztatja, őt szűken fizeti s maga nem szegény.

Aztán vannak magán- és államhivatalnokok, s ezek közt ismét birtoktalanok és birtokosak.

Ha a magán hivatalnok adókkal kiméltetik, ura vagy a társaság is, melynél szolgál, szintén kiméletben részesül; mert nagyobbíttatván az adó, ezeknek szintén kellene a fizetést emelni; de ezek kiméltetésére illetőleg magántársulatok javára a kincstárt megrövidíteni, nem létezik semmiféle ok.

Az államra nézve ugyan teljesen mindegy, de mégis a többi esetek végett szükséges az egyarányosság

Végre nem mindegy, ha egy 300 forint fizetéssel bíró hivatalnok, ki még ingatlanokkal, vagy más javakkal is bír, oly kiméletben részesül mint kartárs, kinek egyébként semmije sincs. S mindenütt a kincstár, s ennek következtében a közönség szenved hátrányokat.

Azért legyen egyenlőség a törvény előtt, s mi a csekély fizetésű hivatalnokok kiméltetését illeti, azt azokra kell bízni, kik őket ellátni tartoznak, mint ezt már a jövedelemadó tárgyalásánál mondtam.

III.

Birálatok a megadóztatás változósága fölött.

E füzet sajtó alá bocsátása közben a bécsi lapok kivonatokat s megjegyzéseket közöltek a bécsi ministerium új adóelőterjesztései fölött, melyekre vonatkozólag nem mulaszthatom el, hogy észrevételeimet meg ne tegyem már azon okból sem, minthogy egy, az én javaslataimban fejtegetett eszme, habár változtatott alakban is, a fentebbi előterjesztésekben előfordult, s épen ezen eszmének kelle szenvedni a bécsi lapok legnagyobb megtámadását.

Ez az eszme a megadóztatás változósága, vagy mint azt a lapok jelezték az adóingósítása.

Többek közt a fentebbi előterjesztmények-, illetőleg az adó-ingósítás eszméjének a határozatlanságot és veszélyességet vetik ellen, minthogy a fenforgó körülmények közt Ausztriában senki sem találatná, ki azon helyzetben volna, hogy megmondhatná, mennyit lesz köteles az ország adókban befizetni.

Továbbá azon ellenvetést teszik a ministernek, hogy ő a legvakmerőbb nemű merényletbe kapott, a milyet eddig még a világ egy pénzügyministere sem tett.

És végre felkiáltanak, miként legyen a telek értéke biztosítva, midőn egy telektulajdonos se tudja ma, mily adóösszeggel lesz tulajdona az év folytatában terhelve? Ki fog házakat építeni ha képtelen felszámítani, mennyit nyelend el az épületek hasznaiból a változó adószázalék? Mi leend a kereskedő, mi az iparos osztályból, ha a már anélkül is ingatag pénzérték csapásain s az évi termelésektől függő fogyasztási erőn kívül még a változó adószázalékot is számításba kell venniök?

Igy a „Neue freie Presse.“

Minthogy ezek a legfontosabb ellenvetések, melyek tudomásomra jutottak, azért csak is annak megbírlására szorítokozom, mennyiben ezen argumenta contra jogosultsággal birnak.

Azon állításról, hogy eddigelé egy minister sem kapott ily merényletbe, véleményem szerint épen nem kell vitatkozni, mert szomorú dolog volna, ha senki sem vállalkoznék valami másra, mint a mit már épen elődei tettek.

Sokkal fontosabb azon kérdés, vajjon ezen változás által nem vesztene-e becsben a telek, nem szűnnek-e meg a házak építése, s kereskedő s iparos nem tétetnék-e ezáltal tönkre? s mégis a válasz erre ép oly könnyű, mint az első kérdésre.

19 év óta adónk igaz meglehetősen állandó volt, de a pótlékok egészen ingó természetűek valának, s mégis a telek értékben nyert, házak épültek és kereskedők nem jutottak tönkre; vagy ha csődöt hirdettek is, bizonyára egészen más okból tevék azt, mint az adók változósága miatt.

Miként idézzen elő tehát most a jelenlegi adóingósítás, mely csak is formáját változtatta, oly óriási fordulatot, ha azt a változó pótlékok mindeddig nem tették.

Félre tehát minden rémítgetéssel!

Igaz hogy ezen előterjesztményekben van valami, a mi azon kívánatot idézi elő, miszerint az bár csak ne volna ott. De épen ezen valami nem volt soha az eddigi megadóztatásnál fontolóra véve, és csakis ez a valami az, mi adóinkat eddigelé absolut s nem alkotmányosakká tette.

És ezen valami az első kérdésben találja visszhangját.

Az adók ingosításánál minden esetre fordul elő, azonban a legkevésbé sem több veszély, mint korábban a pótlékok ingosításánál, vagy a kölcsönvételek segedeszközénél. S e veszély a beszédendő adóösszeg határozatlanságában fekszik, illetőleg itt azon idézett körülmény állhat be, hogy senki sem fog találatni Ausztriában, ki azon helyzetben volna, hogy megmondhatná azt, mennyit lesz köteles az ország adókban fizetni.

Azonban e határozatlanság nem azért idéztetik elő, hogy az országgyűlés minden évben változtathatja az adószázalékokat, hanem azon körülmény által, hogy a miniszternek nem határoztatik meg eleve, mennyit szabad évenként általában adókban beszélni.

Ha mint e füzetben előadtam a ministeriumnak csak azon jog adatik meg, hogy az országgyűlésileg jóváhagyott öszletet szedje be, s szabadságában állandó a százalékokat a bevallott jövedelemhez annyira alkalmazni, hogy épen csak a jóváhagyott öszlet vetessék ki, akkor valóban mindegy akár változók az adószázalékok, akár nem.

Egészen más az eset ha a ministeriumnak országgyűlésileg csak a százalékok határozatnak meg s az adók beszédése saját tevékenységére bízatik, a beszédendő öszleg csak körülbelöl határozatván meg; mert akkor

a nagyobb vagy kisebb beszedendő összeg teljesen az ő tevékenységétől függ, s minél nagyobb a behozott adóösszeg, annál érezhetőbb az adófizetők terhe. —

S én a két eszme közt csak e különbséget akartam itt kiemelni, s bizonyítani, miszerint a bécsi lapokban nyilvánított félelem nem irányzandó az adók változósága ellen, sőt inkább éppen ezen változóság oly alaknak tekintendő, mely az alkotmányos és autonóm fogalmakkal leginkább megegyez.

Vajjon sikerült-e? — óhajtánám.

DE BALLAGI GEZA

